

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЗАСТЕРЕЖНИХ ТЕКСТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

APPLICATION OF INFORMATIONAL AND PRECAUTIONARY TEXTS IN CLASSES ON THE UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Галайчук О.В.,

orcid.org/0000-0001-8052-6616

кандидатка філологічних наук, наукова співробітниця

*Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»*

У статті запропоновано ідею використання країнознавчих інформаційно-застережних навчальних текстів на заняттях з української мови як іноземної. З'ясовано, що саме країнознавчі тексти різностильового та різножанрового характеру лягли в основу багатьох підручників та посібників з УМІ. Зазначено, що країнознавчі тексти розширеної тематики доцільно використовувати для задоволення комунікативних потреб іншомовців у побутовій сфері спілкування, тому їх застосування доречно при засвоєнні з учнями/студентами таких тем, як «Природа», «Подорожі», «Дозвілля», «Відпочинок», «Здоров'я» тощо. Інтеграція жанру застереження в навчальний процес допоможе іноземцям уникнути небезпечних для їхнього життя і здоров'я українських реалій, розширить їхню комунікативну компетенцію та посприє адаптації у новому для них мовному середовищі. Подано кілька варіантів застережних текстів про борщівник, які можна використати на заняттях з УМІ для студентів з різним рівнем володіння українською мовою, та приблизний перелік післятекстових вправ і завдань до них. Створено авторський художній текст застережного характеру про борщівник, на основі якого можна провести заняття з іншомовцями, які вивчають українську мову як іноземну на рівні B1. Акцентовано, що заборонні мовні формули мають бути обов'язковим структурним елементом інформаційно-застережних текстів. Виокремлено перелік небезпечних рослин України, інформацію про які варто інтегрувати в навчальні тексти для іноземців. Запропоновано у перспективі створити міні-курс спеціалізованих лекцій із безпеки життєдіяльності в природному середовищі України на заняттях з УМІ або укласти лінгвокраїнознавчий посібник з української мови як іноземної «Що треба знати про Україну, аби не зашкодити здоров'ю».

Ключові слова: українська мова як іноземна, країнознавство, навчальний текст, застережний текст, небезпечні рослини України, борщівник.

The article proposes the idea of using country studies informative and cautionary educational texts in classes on the Ukrainian language as a foreign language. It was found out that it was the country studies texts of various styles and genres that formed the basis of many textbooks and studies guides on Ukrainian language as a foreign. It is noted that it is advisable to use country studies texts of extended topics to meet the communicative needs of non-native speakers in the everyday sphere of communication, therefore their use is appropriate when learning with pupils/students such topics as "Nature", "Travel", "Leisure", "Recreation", "Health" etc. The integration of the warning genre into the educational process will help foreigners to avoid Ukrainian realities that are dangerous for their life and health, will expand their communicative competence and facilitate the adaptation in a new language environment for them. Several versions of cautionary texts about borschivnyk, which can be used in classes with ukrainian as foreign for students with different levels of Ukrainian language proficiency, and an approximate list of post-text exercises and tasks for them are presented. There was created an author's artistic text of a cautionary nature about borschivnyk, on the basis of which it is possible to conduct classes with foreigners who study Ukrainian as a foreign language at the B1 level. It is emphasized that prohibitive language formulas should be a mandatory structural element of informational and cautionary texts. A list of dangerous plants of Ukraine, information about which should be integrated into educational texts for foreigners, is highlighted. In the future, it is proposed to create a mini-course of specialized lectures on the safety of life in the natural environment of Ukraine at classes with Ukrainian as foreign, or to compile a linguistic and regional studies guide on the Ukrainian language as a foreign "What you need to know about Ukraine in order not to harm your health".

Key words: Ukrainian as a foreign language, country studies, educational text, warning text, dangerous plants of Ukraine, borschivnyk.

Постановка проблеми та актуальність.

Студенти-іноземці чи іноземці, які навчаються або працюють в Україні й вивчають українську мову та культуру, подорожуючи нашою країною, можуть зіткнутися з реаліями, невласливими для їхнього природного середовища, і, відповідно, отримати захворювання чи травми, небезпечні для їхнього життя та здоров'я. Тому дуже важливо передбачити подібну ситуацію і на заняттях

з УМІ подати їм потрібну інформацію, заздалегідь попередивши про ті чи інші небезпечні українські реалії. Для цього стануть у нагоді країнознавчі тексти інформаційно-застережного спрямування.

Аналіз літератури. Застосування на заняттях з української мови як іноземної різного типу текстів є одним із основних принципів у лінгводидактиці. Країнознавчі та краєзнавчі тексти для читання та слухання лягли в основу підруч-

ників та посібників з української мови як іноземної «Мандрівка Україною» [1], «Знайомство з Україною» [2], «Автостопом по Україні» [3], «Місто Лева» [4], «Знайомтеся: Київ» [5], «Ключ до України: міста і люди» [6], «Українська мова для іноземців» [7] та ін.

Ганна Швець, дослідивши масив сучасних навчально-методичних текстів країнознавчої тематики з практичного курсу УМІ (передусім підручників та посібників), виокремила дві основні тенденції: звернення до краєзнавчих текстів як додаткового текстового матеріалу та побудова посібника всуціль на матеріалі краєзнавчих текстів [8, с. 71]. У своїй монографії «Теорія і практика навчання української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей» науковиця докладно проаналізувала та обґрунтувала краєзнавчий та країнознавчий підходи у викладанні УМІ [9].

Важливі аспекти практичного застосування текстів із країнознавства на заняттях з української мови як іноземної висвітлили у своїй публікації Надія Денисюк, Леся Назаревич та Жанна Баб'як. Дослідниці не лише проаналізували й описали змістове наповнення країнознавчих текстів, які сприяють формуванню лінгвокраїнознавчих знань про Україну, допомагають адаптуватися студентам-іноземцям до України та ознайомлюють з її реаліями, а й проілюстрували статтю прикладами з власного досвіду викладання української мови як іноземної [10]. Окремі елементи країнознавства на заняттях УМІ розглядали О. Качала [11], Т. Гроховська [12], Т. Дегтярьова [13]. Теоретичні та практичні аспекти лінгвокраїнознавства висвітлювали у своїх працях Л. Антонів, З. Василько, В. Владимірова, Д. Добрусинець, М. Драгомирецька, М. Редьква, Н. Станкевич, О. Смолінська, О. Шевченко та ін.

Мета нашої статті – запропонувати ідею використання країнознавчих інформаційно-застережних навчальних текстів на заняттях з української мови як іноземної, інтегрувавши в навчальний процес попередження про небезпечні для здоров'я явища та реалії українського природного середовища, на які іношомовці можуть натрапити в реальних побутових ситуаціях.

Виклад основного матеріалу. Підбір навчальних текстів – один із найважливіших етапів при підготовці до заняття з будь-якої теми. «Навчальний текст – це усний або письмовий, орієнтований на певний контингент учнів, попередньо продуманий, спроектований і методично опрацьований організатором навчального процесу (автором підручника, викладачем, учителем)

відповідно до навчальної мети» [9, с. 201]. Тому для досягнення поставленої мети викладач може створювати чи підбирати тексти різних стилів і жанрів.

З метою попередити іноземців про небезпечні для їхнього життя і здоров'я українські природні реалії чи явища використовуються тексти-застереження. Завдання навчального інформаційно-застережного тексту на заняттях з української мови як іноземної – застерегти представника іншої культури, незнайомого або малознайомого з українськими реаліями, від вчинення небезпечних для нього дій. Одночасно з отриманням корисної інформації іношомовець вивчить та зафіксує у своєму словнику нові лексичні одиниці чи граматичні форми і закріпить навик їхнього практичного використання у мовленні, виконавши систему дотекстових та післятекстових вправ.

Різножанрові краєзнавчі та країнознавчі тексти зазвичай використовують у навчальному процесі задля реалізації мовних потреб іношомовців у соціально-культурній сфері. На думку Г. Швець, «необхідність залучення до навчальної картотеки з УМІ краєзнавчих текстів зумовлена комплексним характером завдань, що розв'язують на їх основі: розвиток комунікативної компетентності студентів-іноземців, збагачення знань про місто, у якому вони живуть чи навчаються, підготовка й заохочення до самостійного пошуку додаткової краєзнавчої та країнознавчої інформації, стимулювання інтересу до ознайомлення з історичними й культурними реаліями нашої країни» [9, с. 217]. Проте країнознавчі тексти розширеної тематики доцільно застосовувати і для задоволення комунікативних потреб у побутовій сфері спілкування. Саме тому застосування застережних країнознавчих текстів доречно при засвоєнні з учнями/студентами таких тем, як «Природа», «Подорожі», «Дозвілля», «Відпочинок», «Здоров'я» тощо.

Як приклад пропонуємо викладачам на одному з занять ознайомити студентів-іноземців із такою реалією українського рослинного царства як *борщівник*.

Ідея написання нашої статті виникла після того, як студентам на заняттях з УМІ під час Міжнародної школи україністики «Крок до України», яку організовує Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка», було запропоновано тексти для читання на тему «Небезпечні рослини України». Побачивши ілюстрацію рослини та прочи-

тавши текст про важкі опіки шкіри, які отримує людина, якщо сік борщівника потрапляє на неї, одна зі студенток, мешканка Казахстану, яка володіє рівнем української мови С1, розповіла, що перебуваючи в Івано-Франківській області, бачила таку рослину. Більше того, коли її діти, з якими вона прогулювалася і натрапила на борщівник, запитали, що це таке, вона відповіла, що це кріп, зважаючи на зовнішню подібність цих рослин. Студентка була вражена, дізнавшись на нашому занятті, на яку небезпеку могла наразити своїх дітей, дозволивши їм зірвати листя чи стебла борщівника.

На початкових рівнях володіння українською мовою достатньо буде розповісти, що на території України є така рослина – борщівник, вивчити її назву, обов'язково проілюструвати текст малюнком чи фотографією та наголосити, що таку рослину у жодному випадку не можна чіпати. На середніх рівнях викладач може подати розширену інформацію – текст з історією появи та ареалом поширення борщівника; як надати першу домедичну допомогу при опіках та ін. На вищих рівнях вже можна запропонувати студентам енциклопедичні статті про цю рослину та фахові публікації з ботаніки, медицини чи охорони навколишнього середовища.

Зазначимо, що викладач на свій розсуд може підбирати типи застережних текстів: вони можуть бути усними чи письмовими, монологічними чи діалогічними; художніми, науково-популярними, публіцистичними тощо. А система дотекстових та післятекстових вправ сприятиме не лише полегшенню запам'ятовування та засвоєння нової лексики, а й розвитку комунікативних навиків іншомовця.

Структурно обов'язковим елементом інформаційно-застережного тексту вважаємо заборону. Мовленнєві формули «Увага!», «Обережно!», «Не торкатись!», «Не зривати!», «Не їсти!» тощо можуть стояти як на початку, так і в кінці тексту.

Пропонуємо кілька варіантів застережних текстів про борщівник, які можна використати на заняттях з УМІ з різним рівнем володіння мовою.

Варіант 1. Створені тексти.

Цьогорічний червень виявився мокрим і неприсним. Небом щодня ходять клуби важких дощових хмар, граються з людьми, час від часу показуючи сонце, ніби заманюють: «Вийди надвір, на сонечко! Погрійся!» Але я вже знаю: ця гра небезпечна! Як тільки наважишся вийти з дому, сонце вмить зникне, а тебе огорне нудним холодним зяжаним дощем. Тому гумові чоботи, дощовик та парасолька – мої нерозлучні друзі.

Коли ти вже два тижні у відпустці у глухому передгірському селі, і весь цей час іде дощ, а досягнення цивілізації ще не такі вагомими, аби влаштувати собі самотійно погоду на свій смак (хоча, мабуть, існують люди, які полюбляють негоду), мимоволі намагаєшся придумати собі якісь розваги. Читання, філософські розмірковування про сенс життя чи короткотривалі походи у місцеві крамниці тобі вже не дають жодного задоволення. Розкішшю здаються вечірні посиденьки біля вогнища, купання в прохолодному Стрию чи мирне полювання на гриби (за чим, власне, я і приїхав). От би вже закінчився цей «сезон дощів»!

...Сьогодні я прокинувся від якоїсь зміни. Ранок втішив рівномірним яскравим сонячним світлом. Ага, сонце таки вирвалося з чіпких об'ємів нескінченних хмар і переможно сяє на все небо! Розпогодилось!

Поспіхом випиваю свою ранкову каву з молоком, взуваю гумові чоботи, беру палицю і виходжу на прогулянку. Дихати свіжим повітрям, як каже мій лікар. Спускаюсь попри потічок, обминаю крайню хату і опиняюся на ґрунтовій дорозі, що веде до сусіднього села. Матінко моя! Обабіч дороги густими хащами розрісся борщівник! За широченням листям і розлогими суцвіттями височенних рослин світу божого не видно! Моему обуренню немає меж.

Борщівник – дуже небезпечна рослина, сік якої спричиняє сильні опіки і дуже глибокі рани, які надзвичайно важко вилікувати! Чому його так багато? А якщо діти захочуть тут погратися і мимоволі зламають стебло чи зірвуть листок? Тільки ця думка промайнула у моїй голові, як я побачив двійко хлопчаків, які йшли мені назустріч. Вони зачаровано спостерігали за заростями велетенської рослини, на широкому листі якої діамантами виблискували на сонці краплі вчорашнього дощу, але не торкалися її.

– Добрий день! – вітаюся з хлопчиками. – Ви знаєте, що це за рослина?

– Так, знаємо. Це борщівник. Його заборонено чіпати, бо він дуже отруйний. Нашому однокласникові сік із борщівника потрапив на руку, то з'явилися величезні пухирі, а потім рани. Він довго був у лікарні.

– То вам батьки заборонили зривати борщівник?

– І батьки, і вчителі. Та ми і самі вже знаємо, що він дуже небезпечний. А тим, хто приїжджає з міста на канікули, завжди показуємо і розказуємо, що його не можна чіпати.

– Молодці! Ви все правильно робите. Тепер лише треба вирішити, як його позбутися, аби він

не поширювався далі. А завтра я зроблю таблички з написом «Не чіпати! Не зривати!» і поставлю тут. Про всяк випадок! (427 слів).

Варіант 2. Відібрані тексти.

Для опрацювання з іншомовцями інформаційно-застережних текстів викладач може скористатись різноманітними онлайн-ресурсами: як публікаціями на сайтах, так і відеоконтентом, – що значно полегшить засвоєння нового лексико-граматичного матеріалу, допоможе швидше зануритись у нове мовне середовище та водночас дасть необхідні знання з безпеки життєдіяльності.

Наприклад, викладач може запропонувати студентам прочитати чи/і переглянути на вибір кілька текстів із поданого списку або підібрати такі тексти самостійно, зважаючи на рівень володіння студентів українською мовою:

1) Голошівець А. Обережно, борщівник. Це не квітка для селфі, а небезпечна рослина. Електронний ресурс: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-53695638>. Режим доступу: 18 липня 2022 р.

2) Обережно: борщівник Сосновського. Електронний ресурс: <https://dpssc.gov.ua/fitosanitariia-kontrol-u-sferi-nasinnytstva-ta-rozsadnytstva/aktualna-informatsiia/2301/oberezhno-borshchivnyk-sosnovskoho.html>. Режим доступу: 19 липня 2022 р.

3) Будьте пильні – небезпечний борщівник Сосновського. Електронний ресурс: <https://www.mvk.if.ua/official/55644>. Режим доступу: 19 липня 2022 р.

4) Борщівник Сосновського – небезпечний і агресивний бур'ян. Електронний ресурс: <https://drohobych-rda.gov.ua/news/borshchivnyk-sosnovskoho-nebezpechnyy-i-ahresyvnyy-bur-yan.html>. Режим доступу: 19 липня 2022 р.

5) Кирдан Т. Ю. Обережно! Небезпечна рослина – борщівник Сосновського. Електронний ресурс: <https://likar.center/oberezhno-nebezpechna-roslina-borshchivnik-sosnovskoho/>. Режим доступу: 18 липня 2022 р.

6) Борщівник Сосновського – чому ця рослина така отруйна і як з нею боротися. Електронний ресурс: https://youtu.be/_17JnhtVawI. Режим доступу: 17 липня 2022 р.

7) Борщівник Сосновського: чим небезпечна рослина для людини. Електронний ресурс: <https://youtu.be/-bYq9MWVp5o>. Режим доступу: 19 липня 2022 р.

8) Небезпечніший за укус гадюки: чому слід остерігатися борщівника. Електронний ресурс: <https://youtu.be/8S0ebGCUerU>. Режим доступу: 19 липня 2022 р.

Після прочитання чи перегляду вибраних текстів студенти виконують вправи на розуміння, засвоєння та закріплення матеріалу. Залежно від рівня володіння мовою, викладач розробляє свою систему післятекстових індивідуальних і групових вправ та завдань, наприклад: опишіть борщівник; дайте відповіді на запитання; правда/неправда; складіть план до тексту; попередьте товариша про небезпечність цієї рослини; на основі прочитаних/переглянутих матеріалів намалюйте плакат «Що робити у випадку отруєння борщівником?»; розкажіть про небезпечні рослини у вашій країні тощо.

Крім інформаційно-застережних текстів про небезпечність борщівника, вважаємо за необхідне провести кілька лінгвокраїнознавчих занять з української мови як іноземної на природознавчу тематику, у яких застерегти іншомовців про обережне поводження з такими отруйними рослинами, як *цикута отруйна*, *дурман*, *беладона*, *вовча ягода*, *блекота чорна*, *аконіт*, *болиголов плямистий* та ін.

Крім того, важливо урізноманітнити заняття з УМІ застережними текстами про найпоширеніші рослини-алергени України, зокрема про алергію на пилок *амброзії*, *полину*, *берези*, *вільхи*, *лободи*, *ромашки*, *кульбаби*, *соняшника*, *тополі* тощо. У межах занять доречно змоделювати зі студентами ситуацію купівлі антигістамінних засобів в аптеці, надання першої домедичної допомоги, виклик карети швидкої допомоги тощо.

Висновки та перспективи. Таким чином, інтегрувавши знання з безпеки життєдіяльності у навчальні тексти з УМІ, ми не лише вивчимо українську мову, а й попередимо іноземців про небезпечні для їхнього здоров'я явища та реалії українського природного середовища, на які вони можуть натрапити в реальних побутових ситуаціях. Застережні тексти не лише сприятимуть розвитку мовленнєвих компетенцій: прочитати (читання) / послухати (слухання) – зрозуміти – усвідомити – обговорити – переказати і застерегти інших людей (усне мовлення) – написати власне повідомлення (письмо), а й полегшать адаптацію іншомовця в чужому для нього природному і мовному середовищі.

У перспективі на запропоновану тематику можна створити міні-курс спеціалізованих лекцій із безпеки життєдіяльності в природному середовищі України на заняттях з УМІ або укласти лінгвокраїнознавчий посібник з української мови як іноземної: «Що треба знати про Україну, аби не зашкодити здоров'ю».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мандрівка Україною: навч. посібник з укр. мови як іноз. (рівень В2) / І. Ключковська, О. Палінська, О. Пташник, О. Туркевич, Б. Сиванич, Г. Шміло. Львів : Дон Боско, 2012. 152 с.
2. Дерба С. М. Знайомство з Україною : навч. посібник з української мови для іноземних студентів. Київ : Фенікс, 2013. 97 с.
3. Палінська О., Качала О. Автостопом по Україні. Українська мова як іноземна. Рівень С1: аудіокн. з вправами. Львів : Львівська політехніка, 2014. 127 с.
4. Місто Лева: навч. посібник з укр. мови для чужоземних студентів (Рівень В2) / Г. І. Бойко, О. А. Качала, А. В. Моторний, О. М. Палінська, І. П. Юзвяк. Львів : Львівська політехніка, 2013. 100 с.
5. Швець Г. Знайомтеся: Київ : навч. посіб. з укр. мови для студентів-іноземців. Київ : Видавець Федоров О. М., 2011. 240 с.
6. Ключ до України: міста і люди : підручник з української мови як іноземної (рівні В2–С1) / Ключковська І., Горда О., Трушко О., Мартинович Н., Темник Г. Львів : Колір ПРО, 2020. Ч. 1. 200 с.
7. Українська мова для іноземців. Рівень В1 : навчальний посібник / Віденко Л. В., Завгородній В. А., Казанджієва М. С. та ін. Суми : Університетська книга, 2020. 363 с.
8. Швець Г. Д. Краєзнавчий текст у навчальній текстотечі з української мови як іноземної. *Молодий вчений*. № 6.1 (70.1). Червень, 2019. С. 69–74.
9. Швець Г. Д. Теорія і практика навчання української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей : монографія. Київ : Фенікс, 2019. 529 с.
10. Денисюк Н. Р., Назаревич Л. Т., Баб'як Ж. В. Практичне застосування країнознавчих текстів на заняттях з української мови як іноземної. *Гірська школа Українських Карпат*. Івано-Франківськ, 2021. № 24. С. 42–47.
11. Качала О. Елементи країнознавства у викладанні української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2013. Вип. 8. С. 307–314.
12. Гроховська Т. Елементи країнознавства у викладанні української мови як іноземної студентам нефілологічних спеціальностей. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 27. Том. 2. 2022. С. 41–46.
13. Дегтярьова Т., Дядченко Г., Скварча О. Країнознавча аспектизація як основа становлення й розвитку комунікативної компетенції студентів-іноземців. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. № 71. С. 89–92.